

LUT yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja viestintätieteiden valintakoe 7.6.2023

Hyvän vastauksen piirteitä

Kysymyksen 1 aineistona ja arviointiperusteena on

Kantola, A. 2022. **Suuren ruuvien yhteiskunta**. Teoksessa Kantola et al. 2022. *Kahdeksan kuplan Suomi* : yhteiskunnan muutosten syvät tarinat. Sivut 243–263. Gaudeamus.

Kysymys 1.

Kansallinen tarina, kansallisuusaate ja nationalismi

- **Miten näitä kuvaillaan tekstissä Suuren ruuvien yhteiskunta?**
- **Mitä merkityksiä ja vaikutuksia näillä on yhteiskunnissa?**

”Suuren ruuvien yhteiskunnassa” Anu Kantola kuvaa yhteiskunnallista muutosta ja eri väestöryhmien selviytymiskeinoja. Kantola käsittelee kansallista tarinaa, kansallisuusaatetta ja nationalismia yhteiskunnan rakennusaineina, jotka ovat vielä 1900-luvulla määrittäneet yhteistä kokemusta. Tilanne on kuitenkin muuttunut 2000-luvulla. Nyt ne leijuvat ilmassa kysymyksinä siitä, keitä olemme ja mihin kuulumme. Yhteiset tarinat ovat osin pettäneet. Tähän murrokseen liittyvät kunniaattomuuden kokemukset ovat saaneet ihmisiä liikkeelle. Tarinoissa tärkeää on kuitenkin edelleen kysymys, johon jokainen kansakunta joutuu vastaamaan: mikä meitä yhdistää?

Kansallinen tarina kertoo jokaisesta yhteiskunnasta oman kertomuksensa. Tarina voi muodostua esimerkiksi ihmisten alkuperälle, siirtolaisuudelle tai kansakunnan sisukkuudelle ja yhtenäisyydelle. Osittain Suomen tarina pohjautuu Topeliuksen 1800-luvulla julkaistuun Maamme-kirjaan, jossa kuvataan Mattia suomalaisuuden prototyyppinä. Matissa tiivistyivät pienen kansakunnan hyveet: rohkeus ja sisu. Suomalainen tarina onkin lähes aina ollut tarina sisukkuudesta ja periksiantamattomuudesta. Esimerkiksi sodat ovat saaneet kansakunnan yhteen. Yhdessä veneessä soutava kansakunta onkin osuva kielikuva suomalaisesta tarinasta. Samalla tarinoiden merkitys piilee siinä, että ne tekevät yhteiskunnasta yhä edelleen joustavamman ja kestävämmän muutosten edessä.

Kansakunta on tarina, joka kannattelee yksilöitä ja yhteiskuntia synnyttämällä yhteenkuuluvuuden tunteen. Yhteiskuntia ei voida kuitenkaan kuvata vain tarinoina, vaan kyse on myös instituutioista, rahasta, resursseista ja vallasta. Silti kaikki yhteiskunnat kertovat tarinoita itsestään, mutta yhteiskunnan muuttuessa joitakin tarinoiden jännitteitä myös muutetaan. Kunkin aikakauden tehtävänä onkin tarinan päivittäminen omaan aikaan sopivaksi kertomukseksi. Se sulkee sisäänsä kaikki riippumatta koulutuksesta, tuloista tai saavutuksista. Kansallinen tarina voi myös peittää moninaisuuden ja jättää ulkopuolelleen ne, jotka eivät tarinan kriteereihin mahdu.

Kansallisuusaate oli 1900-luvun suuri voittaja. Vuosisadan lopulla se kuitenkin ajautui paitsioon. Kansallisaate on tuntunut juhliin tunkeutuneelta häiriköltä, joka on myös valjastettu sotien, väkivallan tai rasmin keppihevoseksi. Kansakuntia voidaan näin pitää eräänlaisina harkiten rakennettuina projekteina. Voidaan siis aiheellisesti kysyä, pitäisikö kansallisaate unohtaa tekaistuna tarinana tai tarvitaanko erityistä yhteenkuuluvuutta? Toisaalta myös moderneilla yhteiskunnilla on yhteinen mielikuvituksensa. Se antaa käsityksen siitä, mikä pitää yhteiskunnan koossa, mihin sen menneisyys velvoittaa, keitä yhteiskuntaan kuuluu sekä miten kukin voi hankkia arvostusta tai kunniaa. Kansallisaatteen katoamisella voi olla myös dramaattisia seurauksia, kuten esimerkiksi Neuvostoliiton hajoaminen tai kiinalaisen yhteiskunnan valvontakoneisto osoittavat.

Kansallisaatteen vahva paluu 2000-luvulla kertookin myös siitä, että suuret kertomukset harvoin katoavat kokonaan.

Nationalismi syntyi yhteiskunnan muutoksen muodostamaan tyhjiöön. Vaikka ihmiset olivat entistä vapaampia kylän ja suvun siteistä, moni koki irrallisuutta ja vierautta, kun yhteisöt eivät enää tukeneet. Nationalismi näyttäytyy usein jäykkänä aatteena. Se on kuitenkin yksi maailmanhistorian joustavimpia poliittisia aatteita, jolla on kyky muokkautua. Näin suomalaistakin tarinaa on rakennettu ruotsin kielellä ja venäläisellä rahoituksella. Yhtäältä nationalismiin nimissä on pidetty yllä itsevaltaisia diktatuureja ja verisiä hirmuhallintoja, toisaalta sen avulla on kuitenkin myös rakennettu demokratioita, kouluja ja sairaaloita. Nopean rakennemuutoksen, kaupungistumisen ja suuren muuton vuosikymmenet 1960- ja 1970-luku olivat nationalismiin kulta-aikaa. Se on tehnyt paluuta myös 2000-luvulla tilanteessa, jossa globalisaation voimat näyttivät jo selättäneen sen.

Tämä kaikki palautuu lopulta kysymykseen, mikä meitä yhdistää. Kantolan mukaan kansallinen yhteisö voi olla suljettu tai avoin. Kukin aikakausi päivittää oman kertomuksensa tarinaksi siitä, miten yhteiskunta voi jatkaa nyt ja tulevaisuudessa. Tarinoiden päivittämisessä huomionarvoista on se, että kaikilla yhteiskunnan jäsenillä ei ole käytössään samanlaisia työkaluja muutoksen sopeutumiseen. Silti kaikki haluavat kokea kunnian, arvokkuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteita. Tulevaisuudessa kysymykseen keksitään vastaukseksi ehkä jotain uutta, mutta todennäköisesti vastaus nojaa jatkossakin menneiden tarinoiden perinnölle.

LUT yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja viestintätieteiden valintakoe 7.6.2023

Hyvän vastauksen piirteitä

Kysymyksen 2 aineistona ja arviointiperusteena on

Kantola, A. 2022. **Suuren ruuvin yhteiskunta**. Teoksessa Kantola et al. 2022. *Kahdeksan kuplan Suomi* : yhteiskunnan muutosten syvät tarinat. Sivut 243–263. Gaudeamus.

Kysymys 2.

Kuinka tekstissä *Suuren ruuvin yhteiskunta* määritellään hyvinvointivaltiota (hyvinvointiyhteiskuntaa)?

Vastauksessa ei tarvitse pohtia hyvinvointivaltion ja hyvinvointiyhteiskunnan eroa.

Suomalainen hyvinvointivaltio nähdään tekstissä yhteisenä saavutuksena, jonka ytimessä ovat ajatukset mahdollisuuksien tasa-arvosta ja vahvasta solidaarisuudesta. Toisin sanoen kaikilla on oikeudet samoihin palveluihin ja etuuksiin, ja kaikki myös osallistuvat niiden kustantamiseen verovaroin. Kantolan mukaan 96 prosenttia suomalaisista pitää hyvinvointivaltion rahoitusta verovaroin tärkeänä, ja valtaosa kokee saavansa rahoilleen vastinetta. Hyvinvointiyhteiskunta ei jaa yhteiskuntaa ideologisesti, vaan sitä pidetään pragmaattisena tapana järjestää yhteiskunta niin, että kaikki hyötyvät.

Hyvinvointivaltio alkoi muodostua toisen maailmansodan jälkeen, kun sotaa käyvät valtiot alkoivat muuttua hyvinvointia tuottaviksi valtioiksi. Muutos vaati laajoja yhteiskunnallisia kompromisseja, joissa osapuolina olivat esimerkiksi ammattiliitot ja työnantajat. Hyvinvointivaltion tarjoamien palveluiden, kuten koulutuksen, terveydenhuollon, erilaisten tulonsiirtojen ja sosiaalietuuksien avulla tuloerot ovat kaventuneet, eikä yhteiskunta ole jakautumassa jyrkästi kahtia varallisuuserojen mukaan. Hyvinvointivaltiota pidetäänkin turvaverkkona elämän epävarmuuksia vastaan. Solidaarisuuden hengessä pienituloisia kohtaan koetaan empatiaa, ja heitä ollaan valmiita auttamaan eteenpäin. Erityisesti kriisiaikoina hyvinvointivaltiosta käytetään vertausta samassa veneessä soutavasta kansakunnasta, joka elää, taistelee ja tekee töitä yhdessä.

Hyvinvointivaltiota on myös kritisoitu koko sen olemassaolon ajan, ja sen on koettu olevan ristiriidassa suomalaisen ahkeruutta ja työmoraalia korostavan identiteetin kanssa. 1960-luvulla puhuttiin Ruotsin taudista, 1970-luvun öljykriisin aikaan sitä pidettiin liian anteliaana ja pöhöttyneenä, 1980-luvulla puolestaan sen ajateltiin olevan taloudellisesti kestävä ja tuhoavan aloitekykyä. 1990-luvulla erityisesti sosiaalidemokraatit pyrkivät puhumaan hyvinvointiyhteiskunnasta valtion sijaan. Sanana hyvinvointivaltio esiintyi hallitusohjelmassa vasta 2000-luvulla. Taloustilanteen kiristyessä monet ovat myös huolissaan siitä, mahdollistaako hyvinvointivaltio ns. vapaamatkustamisen.

Tanskalaisen hyvinvointivaltion tutkijan Bent Greven mukaan sekä hyvinvointivaltion vastustajat että puolustajat kertovat siitä erilaisia tarinoita. Vastustajien mukaan hyvinvointivaltio on liian iso ja sen etuudet ovat liian hyviä, ja työttömät ja maahanmuuttajat laiskoja. Heidän mukaansa etuuksien leikkaaminen kannustaisi töihin ja verojen leikkaukset hyödyttäisivät kaikkia. Hyvinvointivaltion puolustajat taas kokevat, ettei sitä enää ole enää olemassa, sillä siitä on leikattu niin rajusti. Greven mukaan tutkimus ei kuitenkaan ole pystynyt osoittamaan mitään näistä myyteistä todeksi.

LUT yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja viestintätieteiden valintakoe 7.6.2023

Hyvän vastauksen piirteitä

Kysymys 3.

Mitä environmental sustainability competence tarkoittaa tekstissä Executive summary? Mitkä tekijät tekstin mukaan vaikuttavat nuorten environmental sustainability competence kehittymiseen?

Vastaus ja arviointi perustuvat tekstiin:

Executive summary julkaisussa Borgonovi, F., et al. (2022), "Young people's environmental sustainability competence: Emotional, cognitive, behavioural, and attitudinal dimensions in EU and OECD countries", *OECD Social, Employment and Migration Working Papers*, No. 274, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/1097a78c-en>.

Hakijoille ilmoitettiin tiedoksi, että Sustainability competence on suomennettu käsitteillä kestävyysosaaminen ja kestävyystaidot julkaisussa European Commission, Joint Research Centre, *GreenComp, Kestävää kehitystä koskeva eurooppalainen osaamiskehys*, Publications Office of the European Union, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/595099>. Tätä julkaisua ei jaettu valintakokeessa.

Kestävyysosaaminen/kestävyystaidot nähdään tekstissä laajana yksilön kyvykkyyttä kuvaavana käsitteenä, joka koostuu tietämyksen, tunteiden, asenteiden ja käyttäytymisen ulottuvuuksista. Kestävyysosaamisen/taitojen avulla nuoret ymmärtävät ympäristön toimintaa ja ekosysteemin haurautta ja pystyvät siten arvioimaan toimintansa ympäristövaikutuksia ja muokkaamaan käyttäytymistään kestävämpään suuntaan. Kestävyysosaamista/taitoja tulisi nykypäivänä kehittää, jotta nuorilla olisi valmiudet vaikuttaa vihreään siirtymään omassa työssään ja jokapäiväisissä askareissaan. Vahva ympäristöllinen kestävyysosaaminen edellyttää laajaa tietämystä, taitoja, asenteita ja arvoja. Euroopan Unionin (EU) GreenComp viitekehyksen mukaan kestävyysosaaminen/taidot pitävät sisällään neljä osaamisen osa-aluetta: kestävyysarvojen ilmentäminen, kestävyuden monitahoisuuden hallinta, kestävien tulevaisuuksien visiointi ja kestävyystoiminta.

Kestävyysosaamisen kehittymiseen vaikuttavia tekijöitä on tunnistettu OECD:n PISA-ohjelman tutkimuksessa. Tutkimuksessa huomattiin monen eri tekijän vaikuttavan kestävyysosaamisen kehittymiseen. Lisäksi tutkimus osoitti opiskelijoiden tietämyksen vaihtelevan eri ympäristöteemojen välillä.

Sosioekonominen tausta vaikuttaa kestävyysosaamiseen siten, että heikomman sosioekonomisen taustan omaavat opiskelijat todennäköisemmin välittävät vähemmän ja ovat vähemmän tietoisia ympäristöongelmista kuin paremman sosioekonomisen aseman omaavat opiskelijat. Heikomman sosioekonomisen taustan omaavat opiskelijat suoriutuvat keskimäärin heikommin luonnontieteissä ja osallistuvat vähemmän ympäristön hyväksi tehtävään toimintaan kuin paremmista sosioekonomista taustoista tulevat opiskelijat.

Sukupuoli vaikuttaa siihen, millaisia ympäristöongelmia nuori tiedostaa. Pojat esimerkiksi tiedostavat vahvemmin ydinjätteeseen ja kasvihuonekaasuihin liittyviä ongelmia, kun taas tytöt ovat tietoisia esimerkiksi vesipulaan tai ilmansaasteisiin liittyvistä ongelmista.

Monet tekijät vaikuttavat siihen, kuinka nuorten on mahdollista hankkia kestävyysosaamista/taitoja. Erityisesti koti- ja kouluympäristö vaikuttavat siihen, millaisia asenteita ja käyttäytymismalleja nuori omaksuu. Vanhempien ja lasten ympäristökäyttäytyminen korreloi keskenään, ja vanhemmilla ja perheillä on tärkeä rooli lasten ja nuorten socialisaatiossa.

Koulu vaikuttaa opiskelijoiden luonnontieteelliseen osaamiseen. Eri kouluja käyvien opiskelijoiden välillä ei keskimäärin ollut eroja ympäristöongelmiin liittyvässä tietoisuudessa, osallistumisessa ympäristön hyväksi tehtävään toimintaan tai ympäristöstä välittämiseen.